

Hemşirelik Öğrencilerine Verilen Dijital Dünyaya Yönelik Farkındalık Eğitiminin Dijital Okuryazarlık, Dijital Bağımlılık ve Siber Zorbalık Düzeylerine Etkisi*

*The Effect of Digital World Awareness Education Given to Nursing Students on Digital Literacy, Digital Addiction and Cyberbullying Levels**

Ebru CİRBAN EKREM¹, Sude UÇMAN¹, Rümeyza KABADAYI¹, Mehmet Can YİĞİT¹

Özet: Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerine verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitiminin dijital okuryazarlık, dijital bağımlılık ve siber zorbalık düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Tek gruplu ön test-son test yarı deneysel desende yapılan çalışma Nisan-Aralık 2022 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde öğrenim gören 211 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Dijital Okuryazarlık Ölçeği (DOÖ), Dijital Bağımlılık Ölçeği (DBÖ) ve Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) ile toplanmıştır. Araştırma; (1)ön testin uygulanması, (2)Dijital Dünyaya Yönelik Farkındalık Eğitimi'nin verilmesi, (3)son testin yapılması, (4)izlem testinin yapılması şeklinde yürütülmüştür. Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. DOÖ ön teste göre, son test ve izlem testindeki artış anlamlı iken ($p<0,05$), DBÖ ölçümleri arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SZÖ'nin siber zorbalık, mağduriyet ve tanık olma alt boyutlarında ön teste göre, son test ve izlem testindeki düşüşün anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Araştırmanın, öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerini yükselttiği, siber zorbalık düzeyini azalttığı belirlenmiştir. Farklı değişkenlerin karşılaştırıldığı uzun takip süreli çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital, Okuryazar, Öğrenci, Siber, Teknoloji Bağımlılığı, Zorbalık

Abstract: This study aimed to examine the effect of digital world awareness training given to nursing students on digital literacy, digital addiction and cyber bullying levels. The study, with a single-group pretest-posttest quasi-experimental design, was conducted between April and December 2022. The sample of the study consisted of 211 students studying in the nursing department of a state university. The data of the research were collected with the Personal Information Form, Digital Literacy Scale (DDS), Digital Addiction Scale (DBS) and Cyber Bullying Scale (SZÖ). Research; It was carried out as follows: (1) administering the pre-test, (2) providing Awareness Training for the Digital World, (3) conducting the post-test, (4) conducting the follow-up test. SPSS 22.0 package program was used to analyze the data. While the increase in the DDS pre-test, post-test and follow-up test was significant ($p<0.05$), the change between DDS measurements was not significant ($p>0.05$). It was determined that the decrease in the cyberbullying, victimization and witnessing sub-dimensions of SZÖ was significant compared to the pre-test, post-test and follow-up test ($p < 0.05$). It was determined that the research increased students' digital literacy levels and reduced the level of cyber bullying. It is recommended to conduct studies with long follow-up periods comparing different variables.

Keywords: Digital, Literate, Student, Cyber, Technology Addiction, Bullying

¹ Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Bartın /Türkiye

*1. Uluslararası 21. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuş ve mansiyon ödülünü almıştır.

Sorumlu yazar/ Corresponding Author: Ebru CİRBAN EKREM
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-4442-0675>
Adres/Address: Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
E-posta/e-mail: cirban.ebru@gmail.com

Geliş tarihi/Received date: 25.07.2023
Düzeltilme tarihi/Revision date: 01.01.2024
Kabul tarihi/Accepted date: 23.01.2024

Atf: CİRBAN EKREM E, UÇMAN S, KABADAYI R, YİĞİT MC. (2024). Hemşirelik Öğrencilerine Verilen Dijital Dünyaya Yönelik Farkındalık Eğitiminin Dijital Okuryazarlık, Dijital Bağımlılık ve Siber Zorbalık Düzeylerine Etkisi. MAUNSagBil.Derg.: 4(1); 14-26.

GİRİŞ

Gelişen teknolojinin hayatımıza getirdiği olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de mevcuttur. İletişim teknolojilerinin gelişmesi ile insanların yaşamında yadsınmaz bir yeri olan internet ve sosyal medya her yaştan, cinsiyetten, kültürden insanların iletişim ve etkileşim kurabildiği, bilgi ve deneyimlerini paylaşabildiği kolaylıkla ulaşılabilen bir platform haline gelmiştir (Internet Literacy Handbook, 2017). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'nın 2021 yılı sonuçlarına göre, ülkemizde internete erişim imkânı olan hane oranının %92'ye, internet kullanan birey oranının ise %82'ye yükseldiği belirlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021). İnternet, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen büyük gelişmeler sonucunda bilgisayar, tablet, telefon vb. cihazlar oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bireyler film izlemek, müzik dinlemek, gazete okumak, alışveriş yapmak gibi gündelik iş ve işlemlerini internet üzerinden kolayca yapabilmektedir (Cirban ve Özsoy, 2020).

Bu doğrultuda bilgisayar ve diğer teknolojik araçların hayatımızdaki hakimiyetinin artması, dijital okuryazarlık kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijital okuryazarlık; bireylerin bilgi-iletişim teknolojilerini etkin olarak öğrenmesini kapsayan, bireylerin bu teknolojilerle kişisel gelişimine katkı sunmasını, yaşamının herhangi bir zamanında karşılaştığı problemlerini çözebilmesini ve teknolojinin güvenli, yasal ve ahlaki bir biçimde kullanılmasını ifade eden bir kavramdır (Özerbaş ve Kuralbayeva, 2018).

İnternet aracılığıyla sunulan tüm bu olanaklar, bireylerin hayatında teknolojiye dayalı dijital araçların kullanımını vazgeçilmez bir hale getirmektedir (Arslan ve Bardakçı, 2020). Dijital cihazların kullanım süresi arttıkça bireylerin dijital dünyada geçirdiği süre de artış göstermektedir. Bu doğrultuda karşımıza dijital bağımlılık kavramı çıkmaktadır. Dijital bağımlılık, bireyin bilgisayar, telefon, televizyon, tablet, sosyal medya vb. teknolojik aletler ve ortamlarla olan ilişkisini tanımlamak için kullanılmaktadır (Arslan, 2019).

Dijital bağımlılık, davranışsal bağımlılık türlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Arslan ve Bardakçı, 2020). Dijital bağımlılığın artması şiddetin yeni bir türü olan "dijital şiddet" kavramını ortaya çıkarmıştır (Cirban Ekrem ve Er Güneri, 2021; Internet Literacy Handbook, 2017). Dijital şiddet, siber taciz, siber tartaklama gibi farklı şekillerde isimlendirilen siber zorbalık; kısa mesaj, e-posta ve mobil uygulamalar gibi dijital platformlarda bireyleri tehdit etmek, şantaj yapmak gibi zarar verici eylemleri içeren faaliyetlerdir (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017). Siber zorbalıkta bireyler bilişim teknolojileri aracılığıyla tehdit edilmektedir (Avrupa Konseyi, 2018).

Siber zorbalık, klasik şiddet eyleminin tüm özelliklerini taşımaktadır. Siber zorbalığı diğer şiddet türlerinden ayıran nokta ise şiddeti uygulayan fail ile mağdurun yüz yüze olmayıp, şiddetin sohbet odaları, çevrimiçi duyuru panoları, web siteleri, sosyal ağlar, kısa mesaj gibi sanal ortamlarda elektronik aletlerle gerçekleşmesidir. Siber zorbalık olgularında şiddet uygulayıcısı, mağduru istemediği bir iletişime maruz bırakmakta, istenmeyen resimler/mailler/uygunsuz mesajlar göndermekte, bilgisayarına virüs bulaştırmakta, mağdurun istemediği mesajları sanal ortamda paylaşmaktadır (Arslan ve Öney Doğan, 2017; Cirban Ekrem ve Er Güneri, 2021).

Siber zorbalık ile yapılan davranışlar çoğu zaman mağduru rencide etmek, alay etmek, onu incitip korkutarak arkadaşlarının gözünden düşürmek, dışlamak, itibarsızlaştırmak, yalnızlaştırmak amacıyla yapılmaktadır (Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği, 2021). Siber zorbalığın diğer bir önemli noktası ise etkisinin çok kısa sürede geniş bir kesime ulaşabilmesi, çevrimiçi ortamlarda süre sınırı olmadan erişime açık kalabilmesi, dolayısıyla mağdurların toplum içinde daha fazla etiketlenmesine neden olmasıdır (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2019). Siber zorbalığa maruz kalan bireyler; toplum içinde etiketlenme, dışlanma, ifşa edilme gibi korkulardan ya da şiddetin normalleşmesi nedeniyle durumu kabullenmekte ve çözüm aramada güçlük

çekebilmektedir. Bu durumda da siber zorbalığın şiddeti ve olumsuz etkisi çok daha fazla ve daha uzun sürmektedir (Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı, 2021). UNICEF (2019)'in aktardığına göre; Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'ne göre 15-24 yaş grubundaki gençlerin gelişmiş ülkelerde %94'ü, gelişmekte olan ülkelerde ise %65'i internete erişmektedir. Bu yaş grubunda internet kullanımının yaygınlığı, genel nüfusun internet kullanımındaki artışın çok daha ilerisindedir. UNICEF'in siber zorbalığın yaygınlığını ve gençler üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla 15-24 yaş grubundaki katılımcılar ile yaptığı araştırmada, 30 ülkede gençlerin %70,6'sının siber zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır (UNICEF, 2019).

Pew Araştırma Merkezi'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan yetişkin bireylerle yaptığı araştırmada ise, katılımcıların siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin 2014 yılında yaklaşık %15 iken, 2017 yılında %18'e, 2021 yılında ise %41'e yükseldiği saptanmıştır (PEW Research Center, 2021). Türkiye Dijital Şiddet Araştırması (2021)'nda her beş kişiden birinin dijital şiddete uğradığı, dijital şiddete en çok 18-32 yaş arasındaki her üç gençten birinin maruz kaldığı ve kişilerin en çok tanımadıkları bireylerden dijital şiddet gördüğü belirlenmiştir (Council of Europe, 2021; Internet Literacy Handbook, 2017; UNICEF, 2019; Türkiye Dijital Şiddet Araştırması, 2021).

Bu doğrultuda siber zorbalığın genç yetişkinler arasında önemli bir halk sağlığı problemi olduğu görülmektedir. Gençlerin hem fail hem de mağdur olabildiği bu sürecin önlenmesi üzerine yapılan araştırmaların geliştirilmesi gerektiği açıktır (Aslan ve Önay Doğan, 2017). Ayrıca araştırmalarda 21. yüzyılın önemli sorunlarından biri haline gelen dijital şiddetin, hükümetlerin, dijital platformların, sivil toplum kuruluşlarının ve kullanıcıların birlikte mücadele etmesi gereken bir konu olduğu, dijital şiddetin ve türlerinin tanımlanması, kamuya yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini artıracak çalışmaların ve dijital okuryazarlık eğitimlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir (Council of Europe, 2021; Internet Literacy Handbook, 2017;

UNICEF, 2019; Özmen, 2018; Türkiye Dijital Şiddet Araştırması, 2021).

Hemşirelik öğrencilerinin sosyal ağ sitelerini problemleri kullanmalarının sonucunda kişilerarası iletişim ve dikkat eksikliği gibi sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorunların hemşirelik eğitim sürecini ve hasta bakımının kalitesini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir (Loredo ve ark., 2018). Hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyetten korunması için eğitimlerin verilmesi önerilmektedir (Öztürk Çopur ve ark., 2022).

Hem ulusal hem de uluslararası alanda hemşirelik öğrencileri ile ilgili dijital okuryazarlığın, dijital bağımlılığın ve siber zorbalığın incelendiği ve hemşirelik öğrencilerine dijital dünyaya yönelik verilen farkındalık eğitimin etkinliğinin değerlendirildiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada, hemşirelik öğrencilerine verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimin dijital okuryazarlık, dijital bağımlılık ve siber zorbalık düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın hipotezleri:

H1a: Dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerini artırır.

H1b: Dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerini azaltır.

H1c: Dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini azaltır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma tek gruplu ön test son test tasarımıyla yarı deneysel desende yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde okuyan 230 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğünün, evreni bilinen örnekleme yöntemi ile Sample Size Calculator programı kullanılarak en az 145 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Araştırma dahil etme

kriterlerine uyan 211 öğrenci ile tamamlanmıştır. Araştırmanın dahil etme kriterleri: (1) Bartın Üniversitesi'nin hemşirelik bölümünde Nisan-Aralık 2022 tarihleri arasında aktif kayıtlı öğrenci olmak ve (2) araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmek olarak belirlenmiştir. 10 öğrenci veri toplama formlarını eksik doldurduğu için araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında Demografik Bilgi Formu, Dijital Okuryazarlık Ölçeği, Dijital Bağımlılık Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilmiş olan bu form katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, yaşanan yerleşim yeri, eğitim görülen sınıf vb.) ve dijital uygulamalara yönelik bilgi ve kullanım düzeylerini (en sık kullanılan dijital uygulama, dijital uygulamanın kullanım amacı, günlük internette geçirilen süre, dijital şiddete yönelik eğitim alma vb.) sorgulayan 14 sorudan oluşmaktadır (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017; Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği, 2021).

Dijital Okuryazarlık Ölçeği (DOÖ)

Bayrakçı ve Narmanlıoğlu (2021) tarafından geliştirilen DOÖ'nde tersten puanlanan madde olmayıp, ölçek 29 madde ve altı alt boyuttan (etik ve sorumluluk, genel bilgi ve işlevsel beceriler, günlük kullanım, profesyonel üretim, gizlilik ve güvenlik, sosyal boyut) oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tiptedir ((5) Kesinlikle katılıyorum, (4) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (2) Katılmıyorum, (1) Kesinlikle katılmıyorum). Ölçekten en düşük 29 ile en yüksek 145 puan alınabilmektedir. Alınan puanın artması dijital okuryazarlığın arttığını göstermektedir. DOÖ'nin Cronbach Alpha değeri 0,91'dir (Bayrakçı, 2020; Bayrakçı ve Narmanlıoğlu, 2021). Bu araştırmada DOÖ'nin Cronbach's Alpha değeri 0,94 olarak hesaplanmıştır.

Dijital Bağımlılık Ölçeği (DBÖ)

Kesici ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen, DBÖ'nde tersten puanlanan madde olmayıp, ölçek 19 madde ve beş alt boyuttan (aşırı kullanım, nüks etme, hayatın akışını engelleme, duygu durum ve bırakamama) oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tiptedir ((5) Tamamen katılıyorum, (4) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (2) Katılmıyorum ve (1) Kesinlikle katılmıyorum). Ölçek toplam puanının hesaplanmasında, maddelerden alınan puanlar toplanarak madde sayısına (19 madde) bölünmektedir. DBÖ'den alınabilecek en düşük puan 1, en yüksek puan 5'tir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi bireyin dijital bağımlılık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,87'dir (Kesici ve Tunç, 2018). Bu araştırmada DBÖ'nin Cronbach's Alpha değeri 0,93 olarak hesaplanmıştır.

Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)

Eraslan Çapan, Bakıoğlu ve Kırteke (2020) tarafından Türk kültürüne uyarlaması yapılan SZÖ, 14 siber zorbalık davranışını içeren üç alt boyuttan (siber zorbalık, siber mağduriyet, tanık olma) ve toplamda 42 maddeden oluşmakta ve ters puanlanan madde bulunmamaktadır. SZÖ, 14 standart siber zorbalık davranışının üç farklı bakış açısıyla (siber zorbalık, siber mağduriyet, tanık olma) tekrarlı cevaplandırılmasını içermektedir. Ölçekte yer alan 14 siber zorbalık davranışının her bir alt boyutta siber zorbalık yapma, siber mağdur olma ve tanık olma şeklinde sorulmaktadır. Ölçek dördümlü likert tiptedir ((0) Asla, (1) Bazen, (2) Birçok kez, (3) Her zaman). Ölçeğin her bir alt boyutundan alınan puanın yüksek olması o özelliğin düzeyinin yükselmesi anlamına gelmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,91'dir (Eraslan Çapan ve ark., 2020). Bu araştırmada SZÖ'nin Cronbach's Alpha değeri 0,98 olarak hesaplanmıştır.

Dijital Dünyaya Yönelik Farkındalık Eğitimi Kitapçığı (DDYFEK)

DDYFEK, öğrenci hemşireleri dijital dünyaya yönelik bilgilendirmek ve farkındalık oluşturmak amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır

(Arslan, 2019; Arslan ve Bardakçı, 2020; Dijital Şiddet Araştırması, 2021; Güvenli İnternet, 2021; Internet Literacy Handbook, 2017; Özerbaş ve Kuralbayeva, 2018; UNICEF, 2021).

DDYFEK’nda yer alan konu başlıkları şunlardır:

1. Teknoloji ve teknolojinin gelişiminin yaşamımıza getirdikleri nelerdir?
2. Dijital okuryazarlık nedir?
3. Dijital bağımlılık nedir?
4. Dijital şiddet nedir?
5. Dijital şiddetin türleri nelerdir?
6. Dijital şiddete nerede, neden, nasıl ve kim tarafından maruz kalınabilir?
7. Dijital şiddete maruz kalındığında ne yapılması gerekir?
8. Güvenli internet kullanımı nasıl olmalıdır?

Eğitim kitapçığında yer alan konuların ve içeriklerinin uygunluğunu belirlemek için araştırmaya başlamadan önce alanında uzman beş öğretim üyesinden uzman görüşü alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma Nisan-Aralık 2022 tarihleri arasında bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri toplanmaya başlamadan önce 10 öğrenci ile soruların anlaşılabilirliğinin değerlendirilmesi için pilot uygulama yapılmıştır. Veri toplama sürecinde öncelikle hemşirelik öğrencilerine ön test yapılmıştır. Ardından dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi verilmiştir. Eğitimler DDYFEK’nda yer alan konu başlıkları doğrultusunda araştırmacılar tarafından, tüm sınıflardaki öğrencilerin ders programlarına göre uygun olarak belirlenmiş bir zamanda üniversitenin konferans salonunda dört hafta süre ile birer saatlik teorik eğitim şeklinde verilmiştir. Eğitimlerin verilmesinde konulara özgü DDYFEK’nda yer alan içeriklerden hazırlanan powerpoint sunumları kullanılmıştır. Eğitim verildikten sonra tüm öğrencilere eğitim kitapçığında yer alan bilgilerden oluşturulmuş bir broşür dağıtılmıştır. Eğitim sürecinde öğrencilerin soru sorabilecekleri ve deneyimlerini paylaşabilecekleri bir ortam sağlanmıştır. Öğrencilere DDYFE’nin verilmesinin ardından son test, son testin uygulanmasından dört hafta sonra ise izlem testi yapılmıştır. Katılımcılar

veri toplama formunun öz bildirim yöntemi ile yaklaşık 10 dakikada doldurmuştur.

İstatistiksel Analiz

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 22.0 programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde; ölçeklerin incelenmesinde ortalama ve standart sapma analizlerinden faydalanılmıştır. Araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek üzere Kurtosis ve Skewness değerleri incelenmiştir. Literatürde, değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +2.0 ile -2.0 (George, ve Mallery, 2010) arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Buna göre değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmada grup içi ölçümlerin karşılaştırılmasında tekrarlı ölçümler parametrik testlerinden bağımlı gruplarda varyans analizi ve tekrarlı ölçümler arasındaki farklar için bonferroni testi kullanılmıştır.

Etik İlkeler: Araştırmanın uygulanabilmesi için araştırmacıların bağlı olduğu üniversitenin Etik Kurulu’ndan (2022-SBB-0036) ve üniversiteden (E-71504618-772.99-2200047634) kurum izni alınmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin demografik özelliklerinin dağılımı aşağıdaki Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin %72’sinin kız olduğu, %48,3’ünün büyük şehirlerde yaşadığı ve %43,6’sının birinci sınıfta olduğu saptanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 20,50±1,69 (min=17; maks=28) olup, günlük internette geçirilen süre ortalaması 3,98±1,81 (min=1; maks=14) saattir. Öğrencilerin en sık kullandığı dijital uygulamanın Instagram (%27,2) olduğu, dijital uygulamaların en sık sosyal iletişim ağlarında gezinmek (%34,7) amacıyla kullandığı saptanmıştır. Öğrencilerin %56,4’ü dijital şiddete maruz kalmadığını belirtirken, dijital şiddete maruz kalanların %93,5’i nadiren maruziyet yaşadığını belirtmiştir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin %47,6’sı Instagram

üzerinden, %68,5'i tanımadığı kişiler tarafından rahatsız edildiğini ve %85,0'i dijital şiddete maruziyet karşısında karşı tarafı engellediğini belirtmiştir. Öğrencilerin %19,4'ü dijital şiddete

yönelik eğitim/kurs aldığını ifade ederken, eğitim alanların ise %37,9'u eğitimi sırasında üniversite eğitimi sırasında derslerden (dijital hemşirelik vb. derslerden) aldığını belirtmiştir.

Tablo1. Hemşirelik Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (N=211)

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	152	72,0
Erkek	59	28,0
Yaşanılan yer		
Büyük şehir	102	48,3
İl	77	36,5
Köy-kasaba	32	15,2
Sınıf		
1	92	43,6
2	17	8,1
3	46	21,8
4	56	26,5
En sık kullanılan dijital uygulama*		
Instagram	178	27,2
WhatsApp	156	23,9
Google	120	18,3
Telefon aramaları	56	8,6
Twitter	47	7,2
E-mail	31	4,7
Kısa mesaj	29	4,4
Oyunlar	26	4,0
Facebook	11	1,7
Dijital uygulamaların kullanılma amacı*		
Sosyal iletişim ağlarında gezinmek	195	34,7
Ödev ve araştırma yapmak	167	29,7
Alışveriş, online rezervasyon gibi işlemler yapmak	134	23,8
Oyun oynamak	66	11,7
Dijital şiddete maruz kalma durumu		
Evet	92	43,6
Hayır	119	56,4
Dijital şiddete maruz kalma sıklığı		
Sürekli	1	1,1
Sıklıkla	5	5,4
Nadiren	86	93,5
En çok rahatsız edilen uygulama*		
Instagram	110	47,6
Whatsapp	45	19,5
Kısa mesaj	18	7,8
Telefon ile aranarak	15	6,5
E-mail	13	5,6
Oyunlar	13	5,6
Facebook	9	3,9
Twitter	8	3,5
Sosyal medya sizi rahatsız eden kişi veya kişilerin kimler olduğunu düşünüyorsunuz?		
Tanımadığım kişiler anonim hesaplar	135	68,5
Arkadaş	36	18,3
Eski sevgili	17	8,6
Sevgili	9	4,6
Dijital dünyada şiddet ile karşılaştığımızda ne yapıyorsunuz?*		
Engelliyorum	182	85,0
Uygulama içinde şikâyet ediyorum	59	27,6
Hesabımın güvenlik ayarlarını güçlendiriyorum değiştiriyorum	30	14,0
Hiçbir şey yapmıyorum	11	5,1
Polise bildiriyorum	9	4,2
Ailemden yardım alıyorum	7	3,3
Bilişim uzmanından yardım alıyorum	3	1,4
Dijital şiddet ile ilgili eğitim/kursu alma durumu		
Evet	41	19,4
Hayır	170	80,6
Dijital şiddet ile ilgili eğitim/kursun nereden alındığı*		
Eğitimim sırasında derslerden	25	37,9
Webinar, seminer, sempozyum gibi bilimsel etkinliklerden	18	27,3
İnternet üzerinden kendi imkanlarımla	23	34,8
Ort		Ss
Yaş (min=17; maks=28)	20,500	1,691
Günlük geçirilen süre (min=1; maks=14)	3,980	1,810

*Katılımcılar birden fazla yanıt vermiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin DOÖ, DBÖ, SZÖ ve alt boyutlarının ön test, son test ve izlem testi puan ortalamalarının zamana göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. DOÖ ön test ölçümüne göre, son test ve izlem testi ölçümündeki artış anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,10 olup bu katsayının ortalama etki büyüklüğüne sahip olduğu tespit edildi. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın son test ve izlem testinden kaynaklandığı saptandı. DOÖ’nin etik ve sorumluluk alt boyutu ön test ölçümüne göre, son test ve izlem testindeki ölçümündeki artış anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,08 olup bu katsayının düşük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın izlem testinden kaynaklandığı görülmüştür. DOÖ’nin genel bilgi ve işlevsel beceriler alt boyutu ön test ölçümüne göre, son test ve izlem testindeki ölçümündeki artış anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,05 olup bu katsayının düşük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın son test ve izlem testinden kaynaklandığı belirlenmiştir. DOÖ’nin günlük kullanım alt boyutu ön test ölçümüne göre son test ve izlem testindeki ölçümlerdeki artış anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,05 olup bu katsayının düşük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın son test ve izlem testinden kaynaklandığı saptanmıştır. DOÖ’nin profesyonel üretim alt boyutu ön test ölçümüne göre, son test ve izleme ölçümündeki artış anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,07 olup bu katsayının düşük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın son test ve izlem testinden kaynaklandığı saptanmıştır. DOÖ’nin gizlilik ve güvenlik alt boyutu ön test ölçümüne

göre, izlem testindeki artış anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,01 olup bu katsayının düşük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın izlem testinden kaynaklandığı görülmüştür. DOÖ’nin sosyal boyut alt boyutu ön test ölçümüne göre son test ve izlem testindeki artış anlamlıdır ($p<0,05$).

Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,12 olup bu katsayının ortalama etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın son test ve izlem testinden kaynaklandığı belirlenmiştir (Tablo 2). DBÖ ölçümleri arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

DBÖ’nin aşırı kullanım, nüks etme, hayatın akışını engelleme, duygu durumu ve bırakamama alt boyutlarının ön test, son test ve izlem testi ölçümleri arasında anlamlı değişimin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$) (Tablo 2). SZÖ’nin siber zorbalık alt boyutu ön test ölçümüne göre, son test ve izlem testi ölçümündeki düşüş anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,02 olup bu katsayının düşük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın ön testten kaynaklandığı belirlenmiştir. SZÖ’nin mağduriyet alt boyutu ön test ölçümüne göre, izlem testindeki düşüş anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,01 olup bu katsayının düşük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın ön testten kaynaklandığı belirlenmiştir. SZÖ’nin tanık olma alt boyutu ön test ve son test ölçümüne göre, izleme ölçümündeki düşüş anlamlıdır ($p<0,05$). Anlamli farka ilişkin hesaplanan eta kare katsayısı 0,01 olup bu katsayının düşük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın ön testten kaynaklandığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin DOÖ, DBÖ, SZÖ ve Alt Boyutlarının Ön Test, Son Test ve İzlem Testi Puan Ortalamalarının Zamana Göre Dağılımı (N=211)

Değişkenler	Ön test (1)	Son test (2)	İzlem Testi (3)	F	p	Bonferroni	Etakare
DOÖ	3,60±0,66	3,89±0,71	3,95±0,60	25,22	0,000	1<2,3	0,10
DOÖ Etik ve Sorumluluk Alt Boyutu	3,97±0,88	4,22±0,81	4,34±0,65	18,64	0,000	1<2,3; 2<3	0,08
DOÖ Genel Bilgi ve İşlevsel Beceriler Alt Boyutu	3,17±0,84	3,44±0,92	3,54±0,86	13,16	0,000	1<2,3	0,05
DOÖ Günlük Kullanım Alt Boyutu	3,90±0,83	4,14±0,81	4,16±0,69	10,94	0,000	1<2,3	0,05
DOÖ Profesyonel Üretim Alt Boyutu	2,68±1,10	3,14±1,13	3,20±1,18	16,98	0,000	1<2,3	0,07
DOÖ Gizlilik ve Güvenlik Alt Boyutu	4,04±0,91	4,16±0,88	4,23±0,71	4,14	0,017	1<3	0,01
DOÖ Sosyal Boyut Alt Boyutu	3,15±0,94	3,68±0,90	3,68±0,92	29,15	0,000	1<2,3	0,12
DBÖ	2,87±0,77	2,83±0,81	2,75±0,73	2,18	0,114	-	-
DBÖ Aşırı Kullanım Alt Boyutu	2,99±0,84	2,99±0,96	2,85±0,89	2,78	0,06	-	-
DBÖ Nüks Etme Alt Boyutu	2,62±1,04	2,57±1,08	2,52±0,95	1,03	0,35	-	-
DBÖ Hayatın Akışını Engelleme Alt Boyutu	2,49±1,04	2,47±1,02	2,48±0,92	0,01	0,98	-	-
DBÖ Duygu Durumu Alt Boyutu	2,79±0,99	2,73±0,98	2,65±0,93	1,90	0,15	-	-
DBÖ Bırakamama Alt Boyutu	3,51±1,05	3,44±1,09	3,32±1,17	2,37	0,09	-	-
SZÖ Zorbalık Alt Boyutu	2,44±6,44	1,63±5,18	1,32±4,69	4,60	0,01	1>2,3	0,02
SZÖ Mağduriyet Alt Boyutu	3,70±6,88	2,99±5,97	2,37±5,71	4,06	0,02	1>3	0,01
SZÖ Tanık Olma Alt Boyutu	3,77±6,53	3,88±7,35	2,80±5,56	3,10	0,04	1>3; 2>3	0,01

F: Anova

TARTIŞMA

Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerine verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitiminin dijital okuryazarlık, dijital bağımlılık ve siber zorbalık düzeylerine etkisi incelemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu kadın, yaklaşık yarısının büyük şehirde yaşamakta ve üniversite birinci sınıfta eğitim görmekte, en sık kullandıkları dijital uygulama Instagram, günde yaklaşık dört saat internette zaman geçirmekte ve internet sosyal iletişim ağlarında gezinmek amacıyla kullanmakta idiler.

Öğrencilerin yaklaşık yarısı dijital şiddete maruz kalmakta, en çok Instagram üzerinden anonim hesaplardan rahatsız edilmekte ve şiddet uygulayan hesabı engelleyerek çözüm ürettikleri saptanmıştır. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda da bulguya paralel olarak öğrencilerin çoğunluğunun kadın olduğu saptanmıştır (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017; Dost ve ark., 2021; Sezer Efe ve ark., 2021). Bulguya benzer şekilde hemşirelik öğrencileri ile yürütülen farklı çalışmalarda da öğrencilerin günde 3-5 saat internette zaman geçirdikleri ve interneti sosyal medya sitelerine girmek için kullandıkları belirlenmiştir (Dost ve ark., 2021; Sezer Efe ve ark., 2021). Üniversite öğrencilerinin maruz kaldıkları siber zorbalığın, sosyal medya uygulamaları üzerinden incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bir başka çalışmada da bulgumuza benzer şekilde katılımcıların neredeyse tamamının sosyal medya uygulaması kullanmakta olduğu saptanmıştır (Cebecioğlu ve Altıparmak,

2017). Taştekin Ouyaba ve İnfal Kesim (2021)'in araştırmasında da hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu interneti sosyal medya uygulamalarına erişmek için kullandıklarını belirtmişlerdir. Demircan ve arkadaşlarının (2022) araştırmasında da öğrencilerin çoğunlukla sosyal medya üzerinden rahatsız edildiği belirlenmiştir. Taştekin Ouyaba ve İnfal Kesim (2021)'in araştırmasında da hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu siber zorbalığı yapan kişileri tanımadıklarını ifade etmiştir. Yanı sıra bu çalışmada Küçükkaya ve arkadaşlarının (2019) araştırmasının aksine, öğrencilerin neredeyse tamamına yakını dijital şiddet ile ilgili bilgi almadığını belirtmiştir. Bu farklılığın bu çalışmadaki öğrencilerin araştırmanın başında dijital dünyaya yönelik farkındalıklarının istenilen düzeyde olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden biri; “Dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerini artırır.” idi. Araştırmada öğrencilere verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitiminin, öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerini arttırarak, dijital okuryazarlık ölçeğinin etik ve sorumluluk, genel bilgi ve işlevsel beceriler, günlük kullanım, profesyonel üretim, gizlilik ve güvenlik ve sosyal boyut alt boyutlarını olumlu yönde etkilediği belirlendi. Bu bulguya benzer şekilde üniversite öğrencileri ile yapılan farklı bir çalışmada da katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri ile genel bilgi ve işlevsel beceriler alt boyutu ile ilgili bilgi

düzeylerinin yüksek olduğu vurgulanmıştır (Şahin ve Kalkan, 2022).

Çelikkaya ve Köşker (2023)'in genç yetişkin grupta yer alan bireylerin dijital bağımlılık düzeylerini inceledikleri çalışmada, katılımcıların dijital okuryazarlıklarının, etik ve sorumluluk, günlük kullanım, gizlilik ve güvenlik alt boyutları ile ilgili farkındalıklarının iyi düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu durum bireylerin dijital okuryazarlık düzeylerinin artmasıyla birlikte sanal ortamlarda karşılaştıkları durumlar ile ilgili etik, gizlilik, günlük kullanım, sosyallik gibi konularda da farkındalıklarının arttığını göstermektedir. Kore'de, Avustralya'da ve Batı Avustralya'da yapılan araştırmalarda da hemşirelik öğrencilerinin dijital okuryazarlık seviyelerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Janie ve ark., 2020; Jeon ve Kim, 2022; Lokmic-Tomkins ve ark., 2022).

Bu doğrultuda birçok genç yetişkin için eğitim kademesinin son basamağı olarak görülen lisans eğitimlerinde dijital dünyaya yönelik farkındalık kazandıracak eğitimlerin verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer hipotezi; "Dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerini azaltır." idi. Öğrencilere verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitiminin, öğrencilerin dijital bağımlılık düzeylerinde herhangi bir değişime yol açmadığı belirlendi. Literatürde dijital bağımlılık ile ilgili eğitim müdahalesinin incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamış olup, benzer nitelikte olan Dost ve

arkadaşlarının (2021)'in araştırmasında hemşirelik öğrencilerinin internet bağımlılığının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Sezer Efe ve arkadaşları (2022) ile Şimşek ve arkadaşlarının (2019) ergenler ile Körpe ve Küçük (2021)'ün hemşirelik öğrencileri ile yaptığı araştırmalarda da dijital bağımlılık düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Malezya'da yapılan bir araştırmada da dijital bağımlılık düzeyinin yüksek olmadığı saptanmıştır (Jamil ve ark., 2022). Günümüzde internet gündelik yaşamın önemli bir parçası olup gündelik işlerde çok sık kullanılmaktadır (Cirban ve Özsoy, 2020). Fakat davranışsal bağımlılık türlerinden biri olan dijital bağımlılık davranışının değişim aşamaları bulunmaktadır (Zubaroglu Yanardağ ve ark., 2020). Davranış değişikliği ile ilgili müdahaleler ise kısa vadede değil uzun vadede etki göstermektedir (Yılmaz ve Tüzer, 2017). Bu çalışmanın müdahale süresi kısa olduğu için dijital bağımlılık konusunda değişikliğin gözlenmemiş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın son hipotezi ise, "Dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini azaltır." idi. Bu araştırmada eğitim öncesinde öğrencilerin siber zorbalık yapma, tanık olma ve maruz kalma düzeyleri yüksek iken verilen eğitimden sonra bu maruziyetin ilk ölçüme göre azaldığı saptanmıştır. Literatürde benzer araştırmalarda siber zorbalık düzeyi ile ilgili farklılıklar mevcuttur. Siber zorbalık düzeyinin yüksek (Efe ve ark., 2021; Öztürk Çopur ve ark., 2022; Sezgin Nartgün ve

Cicioğlu, 2015; Williams ve ark., 2017) ve düşük (Al Qudah ve ark., 2019; Roberto ve ark., 2014) olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır. Literatürde hemşirelik öğrencilerine verilen eğitimin siber zorbalık düzeyine etkisinin incelendiği bir araştırmaya ulaşılamadığı için, mevcut veriler doğrultusunda bu çalışmada verilen eğitimin bilgi düzeyini arttırarak siber zorbalık düzeyini azalttığı düşünölmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın yalnızca araştırmacıların bağlı bulunduğu kurumda eğitimine devam eden hemşirelik öğrencileri ile yapılması ve kontrol grubunun olmaması bir sınırlılığıdır. Ayrıca literatürde hemşirelik öğrencilerine verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitimin etkinliğinin incelendiği araştırmalara ulaşılamamış olması tartışma bölümünü sınırlandırmıştır. Gelecek çalışmalarda öлке genelinden katılımcılara yer verilmesi ve kontrol gruplu araştırma deseninin kullanılması faydalı olabilir. Ayrıca davranışsal değişikliklerin takip edilebilmesi için uzun takip süreli çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünölmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hemşirelik öğrencilerine verilen dijital dünyaya yönelik farkındalık eğitiminin, öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeyini yükselttiği, siber zorbalık yapma, siber zorbalığa tanık olma ve siber zorbalığa maruz kalma düzeylerini azalttığı belirlenmiştir. Fakat bu araştırmada hemşirelik öğrencilerine verilen eğitimin, dijital bağımlılık düzeyini etkilemediği

saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin dijital okuryazarlık, dijital bağımlılık ve siber zorbalık düzeylerini etkileyen tüm faktörlerin aydınlatılabilmesi için farklı değişkenlerin karşılaştırıldığı çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca hemşirelik mesleği, teknolojik gelişmeler ve yenilikler ile direkt olarak ilişkilidir. Hemşirelik öğrencilerine, lisans ve lisansüstü eğitimi sırasında dijital hemşirelik, hemşirelikte bilişim, hemşirelikte inovasyon gibi derslerin verilmesi ile bu konuda doğru ve güncel bilgileri kazanmaları sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Al Qudah, M. F., Albursan, I. S., Bakhiet, S. F. A., Abu Hassan, E. M., Alfnan, A. A., Aljomaa, S. S., & Al-khadher, M. M. A. (2019). Smartphone addiction and its relationship with cyberbullying among university students. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17, 628-643. <https://doi.org/10.1007/s11469-018-0013-7>

Arslan, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sivas ili örneği. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 63-80.

Arslan, A., & Bardakçı, S. (2020). Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 36-63.

Aslan, A., & Önay Doğan, B. (2017). Çevrimiçi şiddet: Bir siber zorbalık alanı olarak "Potinss" örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 95-119.

Bayrakçı, S. (2020). Dijital yetkinlikler bütünü olarak dijital okuryazarlık: ölçek geliştirme çalışması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.*

Bayrakçı, S., & Narmanlıoğlu, H. (2021). Digital literacy as whole of digital competences: Scale development study. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), 1-30.

Cebecioğlu, G., & Altıparmak, İ. B. (2017). Dijital şiddet: sosyal paylaşım ağları üzerine bir araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 423-431. doi: 10.19126/suje.305282

Cirban Ekrem, E., & Er Güneri, S. (2021). Kadına yönelik şiddetin dijital dünyaya yansması. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 362-370. <https://doi.org/10.35235/uicd.974250>

Cirban, E., & Özsoy, S. (2020). Gebelikte bilgi ihtiyacının karşılanmasında internetin rolü. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(5), 351-360. <https://doi.org/10.17942/sted.513554>

Council of Europe. (2021). New Council of Europe recommendation tackles the "digital dimension" of violence against women and girls. Erişim tarihi: 19.12.2021 <https://www.coe.int/en/web/portal/-/new-council-of-europe-recommendation-tackles-the-digital-dimension-of-violence-against-women-and-girls>

Çelikkaya, T., & Köşker, C. (2023). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital okuryazarlık beceri yeterlilik düzeyleri (Kırşehir örneği). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1), 344-371. <https://doi.org/10.19171/uefad.1202223>

Demircan, Ü., Işık, M., & Gürhan, N. (2022). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 596-609. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.889889>

Dost, A., Kökcü Doğan, A., & Aslan Huyar, D. (2021). Hemşirelik öğrencilerinde internet bağımlılığı. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 393-401. doi: 10.38108/ouhcd.871550

Eraslan Çapan, B., Bakioğlu, F., & Kırteke, S. (2020). Siber Zorbalık Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması: psikometrik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(Ek sayı.1), 39-47. doi: 10.5455/apd.57705

Güvenli İnternet. (2021). Güvenli İnternet. Erişim tarihi: 19.12.2021 <https://www.guvenlinet.org.tr/>

Internet Literacy Handbook. (2017). Supporting users in the online World. Council of Europe Publishing.

Jamil, A. L., Anas, N., Aziz, N. H., & Ahmat, A.C. (2022). The concept of digital addiction on muslim community in Malaysia. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 12(4), 933-942. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v12-i4/13147>

Janie, B., Alani, M., Jaci, M., Nicole MPhil, P., & Anna Maria, B. (2020). Student nurses' digital literacy levels. *Computers, Informatics, Nursing*, 38(9), 451-458. doi: 10.1097/CIN.0000000000000615

Jeon, J., & Kim, S. (2022). The mediating effects of digital literacy and self-efficacy on the relationship between learning attitudes and Ehealth literacy in nursing students: A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 113, 105378. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105378>

Kesici, A., & Tunç, N. F. (2018). The development of the digital addiction scale for the university students: reliability and validity. *Universal Journal of Education Research*, 6(1), 91-98. doi: 10.13189/ujer.2018.060108

Körpe, G., & Küçük, L. (2021). Covid-19 döneminde hemşirelik öğrencilerinde teknoloji bağımlılığı. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15, 581-592. <https://doi.org/10.38079/igusabder.981591>

Küçükkaya, B., Kahyaoglu Süt, H., & Aslan, F. (2019). Hemşirelik öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyet ile sosyal ağ kullanım amaçları arasındaki ilişki. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 6(1), 31-53.

Lokmic-Tomkins, Z., Choo, D., Foley, P., Dix, S., Wong, P., & Brand, G. (2022). Pre-registration nursing students' perceptions of their baseline digital literacy and what it means for education: A prospective COHORT survey study. *Nurse Education Today*, 111, 105308. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105308>

Loredo, E., Silva, M. P., de Souza Matos, B. D., da Silva Ezequiel, O., Lucchetti, A. L. G., & Lucchetti, G. (2018). The use of smartphones in different phases of medical school and its relationship to internet addiction and learning approaches. *Journal of Medical Systems*, 42(6), 106. doi: 10.1007/s10916-018-0958-x.

Özerbaş, M. A., & Kuralbayeva, A. (2018). Türkiye ve Kazakistan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık

düzeylerinin incelenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1), 16-25. doi: 10.21666/muefd.314761

Özmen, Ş. Y. (2018). Dijital şiddet, siber zorbalık ve yeni medya okuryazarlığı üzerine bir değerlendirme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(61), 958-966. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2989>

Öztürk Çopur, E., Yavaş Çelik, M., Aslan, S. S., & Can, Z. (2022). Hemşirelik öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin belirlenmesi: Tanımlayıcı araştırma. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi, 14(3), 746-754. doi: 10.5336/nurses.2021-86831

PEW Research Center. (2021). The State of Online Harassment. Erişim tarihi: 19.12.2021 <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment/>

Roberto, A. J., Eden, J., Savage, M. W., Ramos-Salazar, L., & Deiss, D.M. (2014). Prevalence and predictors of cyberbullying perpetration by high school seniors. *Communication Quarterly*, 62(1), 97-114. doi: 10.1080/01463373.2013.860906

Sezer Efe, Y., Erdem, E., Caner, N., Şener Taplak, A., Başdaş, Ö., & Bayat, M. (2022). Adolesanlarda siber zorbalık, internet bağımlılığı ve algılanan stres. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 6(2), 245-256. <https://doi.org/10.46237/amusbfd.1005512>

Sezer Efe, Y., Erdem, E., & Vural, B. (2021). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve internet bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi*, 22(4), 465-473. doi: 10.51982/bagimli.936930

Sezgin Nartgün, Ş., & Cicioğlu, M. (2015). Problematic internet use and cyber bullying in vocational school students. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(3), 10-26. <http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2015.03.018>

Şahin, H., & Kalkan, M. (2022). Okul öncesi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Dijital Teknolojiler ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 26-38. doi: 10.5281/zenodo.6647617

Şimşek, N., Şahin, D., & Evli, M. (2019). Internet addiction, cyberbullying, and victimization relationship in adolescents a sample from Turkey. *Journal of Addictions Nursing*, 30(3), 201-210. doi: 10.1097/JAN.0000000000000296

Taştekin Ouyaba, A., & İnfal Kesim, S. (2021). Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık konusunda bakış açılarını etkileyen faktörler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 257-264. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.445>

Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği. (2021). Türkiye'de Dijital Şiddet Araştırması. Erişim tarihi: 01.01.2024 https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/digital_violence_report.pdf

Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı. (2021). Çevrimiçi zorbalık. Erişim tarihi: 19.12.2021 <https://www.zorbaligiengelle.org/>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2021. Erişim tarihi: 19.12.2021 [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-\(ICT\)-Usage-in-Households-and-by-Individuals-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-(ICT)-Usage-in-Households-and-by-Individuals-2021-37437)

UNICEF Türkiye. (2021). Siber zorbalık: nedir ve nasıl önlenir?. Erişim tarihi: 19.12.2021 <https://www.unicef.org/turkey/siber-zorbalik-nedir-ve-nasil-onlenir>

UNICEF. (2019). Daha güvenli internet günü: UNICEF tüm dünyada gençlerin yüzde 70'inin maruz kaldığı online zorbalık ve tacizin önlenmesi için girişim çağrısında bulundu. Erişim tarihi: 19.12.2021 <https://www.unicef.org/turkey/bas-b1n-b3bc1tenleri/daha-g3bcvenli-i87nternet-g3bcn3bc-unicef-t3bcm-d3bcnyada-gen3a7lerin-y3bczde-70inin-maruz>

Williams, S. G., Langhinrichsen-Rohling, J., Wornell, C., & Finnegan, H. (2017). Adolescents transitioning to high school: sex differences in bullying victimization associated with depressive symptoms, suicide ideation, and suicide attempts. *The Journal of School Nursing*, 33(6), 467-497. <https://doi.org/10.1177/1059840516686840>

Yılmaz, T., & Tüzer, H. (2017). Sağlıkta davranış değişikliği oluşturmada bilgi, motivasyon, davranış becerileri (IMB) modeli. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 2(3), 199-210.

Zubaroglu Yanardağ, M., Bilge, M., & Yanardağ, U. (2020). Davranış bağımlılığı ve sosyal hizmet uygulamaları üzerine bir inceleme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(4), 551-560.